

(de huidige provincie Quebec) en het Engelstalige Upper Canada, het tegenwoordige Ontario, dat al snel een grote aantrekkingskracht blijkt uit te oefenen op immigranten.

Loyalisten uit de Verenigde Staten, diegenen dus die trouw wilden blijven aan de Britse Kroon, stonden daarbij in het eerste gelid. Daarnaast veel Schotten en Ieren en, in wat mindere mate, Duitsers, Italianen, Polen en Oekraïeners.

In deze „gouden driehoek” met haar aanzienlijke natuurlijke hulpbronnen (nikkel, goud, zilver, asbest, uranium) kon het indrukwekkende industriële apparaat ontstaan dat Toronto zou doen uitgroeien tot Canada's tweede stad. Een financieel en industrieel centrum, dat bij het totstandkomen van de federale staat tot hoofdstad werd uitgeroepen, een plaats die overigens vrijwel onmiddellijk aan Ottawa werd afgestaan.

Beide delen van het land, Upper en Lower Canada, kenden oorspronkelijk hun eigen wetgeving, al had Londen daarbij het recht van veto. Maar voor de „patriotes” van

Lower Canada was dat niet voldoende. In 1834 kwam hun woordvoerder, Louis-Joseph Papineau, zelfs met een lange lijst van klachten tegen de Kroon, die als de Ninety-Two Resolutions door de volksvertegenwoordiging van Lower Canada werd aangevaard.

De lijst werd door Londen opzij geschoven, waarop een opstandig geworden Papineau een afscheidingsbeweging op touw zette. En toen reageerde Londen wèl. In 1841 werden Upper en Lower Canada door het Britse parlement herenigd, en dankzij deze beslissing waren er steeds voldoende Engelstaligen (alle afgevaardigden van Upper Canada en enkele vertegenwoordigers van Montreal) in de gemeenschappelijke volksvertegenwoordiging.

Politiek schaakspel

Bijna anderhalve eeuw later maakt dit alles onwillekeurig de indruk van wat eenvoudige opening zetten in een politiek schaakspel. Zij vormden slechts de inleiding op de grote manoeuvre van de *Fathers of Confederation*, de grondleggers van het nieuwe

Canada, die in 1864 voor de eerste maal in Charlottetown op Prince Edward Island bijeen kwamen. In 1867 leidden die besprekingen tot de British North America Act, die de beide Canada's (Ontario en Quebec) samen met Nova Scotia en New Brunswick verenigde in één federale unie. De dag waarop dit gebeurde, 1 juli, leeft in de geschiedenis voort als Canada's *Nationale Dag*.

Frans en Engels werden in de BNA Act erkend als de twee officiële talen, en de québécois mochten zich aldus verheugen om het feit, dat het Frans in hun provincie thans voor het eerst een grondwettelijke status had.

John A. Macdonald, de eerste premier van deze federale unie, heeft er trouwens naar eer en geweten naar gestreefd een zeker evenwicht te brengen in de mate waarop Frans- en Engelstaligen hun stem konden laten horen. Ook hij kon evenwel niet verhinderen, dat met de ontsluiting van de westelijke prairiegebieden en de daarmee gepaard gaande immigratie, de stem van de kiezers steeds meer een Engelstalige zou

de „assemblée nationale” van Quebec. In 1976 versloeg Lévesque zijn oude liberale vrienden, door met 41% van de stemmen beslag te leggen op de zetels van 71 kiesdistricten. Vier jaar later, na het bekend worden van de uitslag van het referendum, zouden nieuwe provinciale verkiezingen waarschijnlijk voor de Parti Québécois ook een nederlaag hebben betekend.

Claude Ryan: het geweten van Quebec

Claude Ryan, de verdediger van het federale standpunt, is ook in andere opzichten de tegenhanger van Lévesque. Een sober levende intellectuele midden-vijftiger, die zich zorgvuldig buiten alle partijpolitiek had gehouden voordat hij in 1978 gekozen werd tot leider van de liberale partij van Quebec. Daarvoor was hij uitgever en redacteur van *Le Devoir*, het dagblad dat ondanks zijn bescheiden oplage (40.000) geldt als het meest gezaghebbende van Montreal.

Ryan studeerde sociaal werk en industriële betrekkingen aan de universiteit van Montreal. Later, toen hij al secretaris-generaal was van de Canadese Katholieke Actie, de organisatie voor leken-

apostolaat, studeerde hij in Rome een jaar lang kerkgeschiedenis.

In 1967 ging hij deel uitmaken van de redactie van *Le Devoir*. Met zijn artikelen had hij een grote invloed op de vorming van de publieke opinie. Men noemde deze sobere, hardwerkende, consciëntieuze man „het geweten van Quebec”, dat voortdurend door de politieke en intellectuele élite van de provincie werd geraadpleegd.

Rechtdoorzee als hij is kon hij vanuit deze positie de politicus Pierre Trudeau even makkelijk kritiseren als René Lévesque, hetgeen Lévesque overigens niet weerhield om hem in 1973 een plaats aan te bieden op de lijst van zijn Parti Québécois. Ryan koos voor de liberalen, al zou zijn bekende openhartigheid hem niet weerhouden om twee dagen voor de verkiezingen van 1976 in *Le Devoir* de profetische woorden te schrijven:

„Door te kiezen voor een regering van de Parti Québécois nemen wij het risico, achteraf te worden meegesleept in een avontuur waarvan wij de afloop niet kunnen overzien... wij moeten dit risico nemen met de zekerheid dat daarmee een deur wordt geopend naar de toekomst.”

Voor het „geweten van Quebec” was die deur na zorgvuldig wikken en wegen een andere dan die Lévesque voor de geest had. Deze zienswijze maakte Ryan tot de overwinnaar van 1980.